

Les corporacions d'ofici i el dret públic català modern. La jurisdicció corporativa a les Constitucions (segles XVI-XVIII)

Jan Figueras i Gibert
Universitat de Barcelona

1. Introducció

En un article publicat pocs anys abans del seu traspàs, Eva Serra reflexionava sobre la relació entre el dret civil i el dret públic a Catalunya tot passant per les corporacions d'ofici, anomenades gremis en l'escenari posterior a la Nova Planta. Segons l'autora, el profund arrelament del sistema gremial català en el dret públic del país fou quelcom ignorat pels filipistes, que associaren les confraries d'artesans amb un dret civil finalment preservat. La importància d'aquesta decisió es palesà en l'important rol dels gremis catalans com a "element substitutori" de l'antic marc institucional públic (Serra 2016, 18), qüestió especialment visible en el rol corporatiu en les protestes contra els abusos del nou règim, estudiades per Josep Maria Torras (1988; 2020, 97-114).¹

No es tracta d'una reflexió tan descabellada, en part compartida per Pere Molas a l'hora de tractar el govern intern dels gremis barcelonins (2019, 16). No obstant, el profund caràcter públic de les corporacions catalanes en relació amb el seu marc institucional no fou únic del Principat ni sorprengué el nou règim, que seguint orientacions mercantilistes intentà, conscientment, d'articular la realitat gremial amb les noves institucions borbòniques (Molas 1970, 134-135 i 147-150). Això no anul·la el fet que la realitat corporativa catalana sobrepasés les pretensions i la capacitat de control del règim, tant durant la primera meitat del XVIII, amb l'onada de protestes esmentades, com en la segona meitat.² La qüestió de la importància institucional de les corporacions catalanes en el trànsit històric que suposà la imposició de la Nova Planta és un fet innegable, i es perfila, també, com un dels principals matisos a observar pel que fa a les actituds del règim sobre els gremis del Principat

Adreçar aquesta base històrica constitueix, en bona part, la justificació d'aquest estudi: aproximar el caràcter del sistema gremial català en el si del dret públic del país; altrament, la realitat institucional formal, i també la seva pràctica, que es trobà el règim borbònic, i que intentà reconduir d'acord amb els seus interessos. Certament, la relació entre els gremis europeus i les institucions públiques del seu marc legal ha estat una temàtica prou debatuda per la historiografia gremial internacional recent.³ Al cap i a la fi, allà on els gremis foren reconeguts institucionalment, no es pot ignorar la seva condició d'actors jurídics i la seva capacitat per a legislar sobre el propi ofici, potestat reconeguda pels poders públics.

Tanmateix, en el cas d'una societat tan gremial com la catalana, disposem de comptades aproximacions d'aquest vessant. La major part de la bibliografia disponible

¹ Amb precedents en els estudis de Pere Molas sobre Mataró (1973, 115-132) i d'Enric Tello sobre Cervera (197-228).

² Ens referim al rol dels gremis barcelonins –i d'altres indrets com Vic i Mataró– en el si de revoltes com el motí de Squillace (1766), l'avalot de les quintes (1773) o els rebomboris del pa (1789). Al respecte, vegeu Molas (1970, 188; 1973: 158), Castells (51-81), de Vicente (1987: 187, 192-193), Grau i López (1988: 34-35), Garriga (1997: 721-748), Roura (2006: 123-143, 151-154, 252-254), Roma (2009: 297-319), Llimargas (2020: 99-100), Albareda (2023: 256-258, 298, 303-311)

³ Vegeu-ne una síntesi general a Ogilvie (36-92). En relació al rol directe dels poders estatals, vegeu Black (1984 i 2003). Per a una perspectiva comparativa del rol de la fortlesa gremial a l'hora de relacionar-se amb els poders públics, sobretot en escenaris de govern de participació gremial, vegeu Soly. Per a estudis de cas desenvolupats sobre l'escenari flamenc i dels Països Baixos històrics, vegeu Prak i De Munck (2018).

ha tractat únicament l'encaix institucional dels gremis barcelonins, especialment a partir dels privilegis del cap i casal. En contrast, un cos legal de tant abast general com les Constitucions amb prou feines ha estat tractat pel que fa a les corporacions d'ofici. L'objectiu d'aquest article rau, precisament, en enfrontar la legislació gremial a les Constitucions a partir d'una qüestió concreta: la jurisdicció sobre les causes corporatives, legislada a favor del municipi al capítol de cort *De evocacions de causas a la Reial Audiència*. La seva aproximació ofereix una perspectiva més àmplia de l'encaix institucional dels gremis catalans respecte del dret públic del Principat abans de la Nova Planta que permet, precisament, copsar el sentit d'algunes dinàmiques històriques de les corporacions al Principat.

Cal precisar, però, a quina realitat gremial ens referim a l'hora de fer aquest estudi. Tant arreu d'Europa com a Catalunya, els límits i la naturalesa d'una associació per a ser entesa en el sentit tradicionalment associat al gremi –o al craft guild del món anglòfon– impliquen un gran debat terminològic. Entre el conjunt d'oficis catalans, la diferència de base entre aquells treballs considerats menestrals i aquells artistes suposà l'organització dels primers sota diverses denominacions, majoritàriament amb el nom de confraries, mentre que els segons foren agrupats en col·legis.

El mot gremi, més unificador, no arribà fins al segle XVIII, i acabà referint-se principalment a les antigues confraries; els col·legis no patiren tal transformació terminològica (Riera i Sans, 58). El fet és que, tot i aquesta diferència interna, l'organització associativa d'ambdós col·lectius no fou pas tan diferent, fet que en permet parlar com a part d'un mateix fenomen corporatiu a l'estil de les regions d'Europa on aquesta diversitat interna no era present. Per aquest motiu, emprem el genèric "corporacions d'ofici" per a referir-nos a una realitat complexa i en evolució, afer especialment visible en la terminologia utilitzada a l'època. Per tal de preservar aquesta diferència, a l'hora de tractar casos concrets s'empraran les formes pròpies que més s'escaiguin. Tanmateix, fórmules de més amplitud com la pròpia corporativa o l'ús de derivats del mot "gremi" seran utilitzats en sentit simplificador, equivalents al *craft guild*.

Per a fer-ho, inserirem inicialment el conjunt de legislació i poders públics sobre els gremis catalans en una imatge més àmplia, per a posteriorment analitzar l'evolució històrica del capítol de cort esmentat en les seves successives aprovacions i modificacions entre els segles XVI i XVIII. La seva anàlisi es farà en sentit cronològic, tot intentant fer dialogar la legislació constitucional amb la realitat pràctica del país. Com a base, s'emprarà la darrera compilació d'aquesta legislació, de 1704, i les constitucions i capítols aprovats en les corts de 1705-1706;⁴ complementàriament, es referenciaran tractats jurídics contemporanis, processos de deliberació dels diversos braços representats a Corts, i recopilacions de privilegis municipals de diversos indrets del país.

2. Gremis i poders públics a Europa i Catalunya

La legitimitat de les associacions de menestrals respecte dels poders públics europeus ha estat plantejada en vinculació amb dues tradicions legals, sovint contraposades per la historiografia. Per una banda, aquelles societats arrelades en el dret romà, que establia una clar de control les corporacions d'oficis, els *collegia*, per part del Senat o l'emperador. Per l'altra, les regions entroncades en la consuetud germànica, per la qual tota reunió espontània d'individus per a tractar qüestions conjuntes era considerada legítima, sempre que tingués per a objectiu el bé comú. Sovint s'ha considerat que la

⁴ *Constitucions y altres drets de Catalunya*. Barcelona: Joan Pau Martí i Joseph Llopis, 1704; d'ara en endavant, abreujat com a CADC. *Constitucions, capítols y actes de cort fetes y atorgats per la S. C. R. Magestat del rey nostre senyor Carles III*. Barcelona: Rafael Figueró, 1706; d'ara en endavant, abreujat com a CCAC.

primera tradició hauria generat societats amb gremis més institucionalitzats i vinculats amb els poders públics, en especial al sud europeu, en contrast amb la segona, resultant en una major autonomia gremial al nord del continent (Black 1984, 12-19).

No obstant, aquesta contraposició admet molts matisos. Societats septentrionals com la flamenca o l'anglesa van tenir forts entramats institucionals sobre els seus gremis. En el cas anglès, l'*Staute of Artificiers* de 1563 fou la més primerenca i forta regulació estatal de l'aprenentatge a Europa, de set anys i imposada des de la monarquia, si bé recollint pràctiques ja existents en moltes ciutats anglosaxones (Wallis, 247-281); el seu arrelament en una pràctica institucional molt pròpia del centralisme anglès propicià la seva conservació, per part del Parlament, davant dels canvis propiciats per l'aprovació de l'*Statute of Monopolies* el 1624 (Letwin, 104-105).

De la mateixa manera, marcs considerats plenament institucionalitzats del sud també coexistiren amb pràctiques més informals, lluny d'un control absolut dels poders públics. El cas francès, no únicament meridional però sovint defensat com un dels institucionalment més forts, n'és un clar exemple. Certament, un alt grau d'institucionalització central sobre les corporacions existí de manera clara des de les grans ordenances de 1581 i 1597, i es reforçà sota l'ègida de Jean-Baptiste Colbert; en especial mitjançant l'edicte de comerç de 1673 o de grans reformes locals, com la de la sederia lionesa el 1667 (Coornaert, 129-134; Smedley-Weill, 481; Poni, 48). Tanmateix, aquesta centralització coexistí amb una pràctica prou diferent i autònoma, a nivell municipal, com mostra l'estudi de Simon Hupfel sobre l'esmentada Lió.

Aquesta ambigüitat, fruit dels límits de l'estat medieval i modern, també és present a Catalunya. Tant Robert Freitag com Antoni Riera, a l'hora d'aproximar l'origen de les corporacions d'ofici catalanes, han defensat una forta vinculació institucional, en especial amb el poder reial, des del seu naixement. Per als autors, només aquelles corporacions laiques aprovades per poders públics –sovint anomenades *offici*, *art* o *mester*–, principalment el reial però també el municipal, poden ser considerades, pròpiament, organitzacions d'artesans equivalents als gremis del segle XVIII. (Freitag, 43-46; Riera Melis, 315-318). Però aquesta estretor en el fet institucional no concorda amb el rol gremial de les confraries d'ofici, prou profund per tal que, en els segles moderns, el nom de confraria esdevingués el més habitual per a totes les corporacions d'ofici catalanes, amb clares funcions laborals associades (Vicens, 39; Molas 2017: 127).

De fet, la denominació confraria té al darrere formes d'autoorganització emparades per poders diversos als públics clàssics, principalment l'església, si bé tant Barcelona com el rei s'afanyaren a regular la seva aprovació, la primera amb privilegis del segon (Ferro, 155-157; Dantí 2017: 85-86; Figueras 2025, 320-321). Alguns casos, com el dels sabaters de Barcelona, són prou il·lustratius de la convivència de pràctiques informals amb el vessant institucional. Una primera confraria dedicada a Sant Marc i amb seu a la catedral de la ciutat és documentada des del 1203 en documentació episcopal per a l'aprovació de la construcció d'un nou altar, testimoniant-ne una existència anterior. Els membres d'aquesta confraria apareixen, en documentació successiva, relacionats amb diversos oficis de la pells, entre els quals els sabaters, que casualment són sempre legislatos en conjunt a les ordinacions del Consell de Cent. A l'hora de rebre una aprovació reial com a confraria, el 1397, la diversitat d'oficis queda limitada a la tríada de sabaters, cuireters i tapiners, no erigint-se autònomament els primers, per si sols, fins a finals del segle xv (Catot 2008: 31-33).

Els sabaters mostren, doncs, una certa història d'organització en comú abans de la seva aprovació reial com a confraria, sota l'empara, inicial, del poder religiós. I el seu caràcter constant com a confraria ofereix una altra realitat fora del vessant purament laic: l'ús del marc religiós com a excusa per a formalitzar la pròpia organització, fet que es

copsa a les seves primeres ordinacions reials (1397) i la concessió per a legislar sobre els propis oficis autònomament (Cabestany, 75-84). És ben possible que la raó al darrere d'aquest tipus d'associació tingués a veure amb els recels reials respecte de la creació de corporacions d'artesans: així ho testimonia l'actitud de la monarquia envers els gremis dels inicis del regnat del Cerimoniós, tal com ja apuntà Riera i Sans (56-57).

Aquests recels haurien pogut ser la causa que, anteriorment al regnat del Cerimoniós, la major part de les corporacions catalanes aprovades públicament es corresponguessin a oficis d'interès econòmic (Riera Melis, 316). Només s'observa un gran augment dels privilegis reials per a la resta d'oficis justament en les dècades finals del regnat de Pere III i els anys dels seus dos successors, en ple context de crisi de la hisenda reial. Com ha argumentat Jaume Riera, aquesta aprovació massiva, que portà a la institucionalització formal de gran part de corporacions al Principat, contrasta amb la anterior malfiança de la monarquia, i possiblement es degué a les necessitats econòmiques d'aquesta: concedir privilegis es feia a canvi d'un substanciós pagament, de gran interès per a aquests monarques. Curiosament, gran part de les corporacions aprovades ho foren explícitament com a confraria, i no com a *offici* laic (Riera i Sans, 63): resta encara una hipòtesi a ser provada, però sembla possible que aquesta fórmula, amb menys legislació inicial sobre afers laborals,⁵ hagués pogut quallar millor amb els anteriors recels reials vers les corporacions d'artesans.

Així doncs, en els orígens de les corporacions d'ofici catalanes coexistiren elements d'organització informal amb una posterior institucionalització per part dels poders públics, accelerada a partir de les darreres dècades del segle XIV. Cal valorar, en aquest fenomen, el possible interès dels artesans a Barcelona per a escapar del domini dels privilegis del Consell de Cent: posar-se sota paraigua reial, almenys fins als privilegis barcelonins de 1506 i 1537, eximia les corporacions del cap i casal de la jurisdicció del Consell de Cent (Dantí 2017: 85-86; Figueras 2025, 320-321). D'una o altra manera, l'acció tant del poder reial com del municipal, pel cas barceloní però també en nuclis d'atribucions semblants o en localitats amb privilegis de carreratge acabà esdevenint la tònica pel que fa a la institucionalització de les confraries d'ofici. Un joc de poders que resta pendent de delimitar, i que coexistí, durant els segles moderns, amb altres jurisdiccions sobre les corporacions, en especial l'eclesiàstica –per la generalització progressiva del caràcter de confraria– i la senyorial –necessitada, encara, d'estudis específics (Figueras 2025, 322-323).

En tot cas, les corporacions catalanes foren una realitat plenament institucionalitzada, part integral del dret públic del Principat. La legislació que els regí hagué de passar per l'aprovació d'aquests poders, i en molts casos, llevat de Barcelona des de finals del segle XV fins a la Nova Planta, les institucions públiques supervisaren les reunions artesanes a través d'un representant, normalment un batlle (Figueras 2025, 325). Aquest grau d'institucionalització no fou, però, quelcom excepcional del cas català: en la concepció de la corporalitat política prou comú arreu d'Europa des de l'edat mitjana, els gremis d'artesans eren entesos com una part essencial del cos polític urbà (De Munck 2018, 4; 2022, 101). El món català i de la Corona d'Aragó no s'escapaven d'aquest marc teòric: per Francesc Eixemenis els oficis eren part del cos (en tant que membres) polític de la cosa pública (41). De manera similar ho expressaven els còsols de Perpinyà als seus síndics a la Cort General de Montsó de 1585:

[...] los habitantes en les ciutats, viles y llochs distribuys en confraries són los miembros del cos místich de la universitat y de tota la república dels habitants en aquelles, lo govern de les quals, a tota fidelitat de la magestat del rey nostro senyor

⁵ A tall d'exemple, vegeu el conjunt de privilegis recollits i transcrits a Freitag (172-227).

y per bo y tranquil·l estat de dites ciutats, viles y llochs, és comès y pertany als predits consellers, jurats, còsols o pahers, y no és cosa convenient a rahó ni adaptable a bon govern que los membres discrepen del cos.⁶

No és estrany, doncs, que aquesta institucionalització es veiés reforçada, pel vessant legal, per legislació de caire general per a tot el Principat, continguda a les seves Constitucions i capítols de cort.

3. Les corporacions d'ofici i la jurisdicció a les constitucions catalanes

Com a cos legislatiu, les Constitucions són anteriors a la majoria de corporacions catalanes; de fet, no és gairebé fins a cronologies modernes, del segle xvi en endavant, que trobem legislació específica adreçant afers gremials. Això no vol dir, per altra banda, que no es legislés en matèries laborals o d'oficis, però en cas de fer-se no és fins al segle XVI que trobem lleis regulant, específicament, les corporacions. Per una banda, el tarannà d'aquesta legislació és divers i, evidentment, es deu a les pròpies circumstàncies temporals del moment de la seva aprovació. Per l'altra, no es tractà, sempre, de legislació general sobre el conjunt de les corporacions del Principat: certament, tot i que se'n limità la representació explícita dins del braç reial (Pérez Latre, 698-699; Serra 2022, XXVII-XXVIII), determinats oficis haurien pogut dur a terme pràctiques de *lobbying* respecte dels representants del braç reial. Aquesta pràctica fou quelcom habitual en les relacions entre gremis i institucions públiques a Europa (Ogilvie, 46), i també present a Catalunya, especialment en els síndics enviats a Corts per les corporacions barcelonines (Pérez Latre, 703-707).

Aquesta complexitat pot ser simplificada tot dividint el conjunt de la legislació a tractar en dues categories, segons el seu abast final. En primer lloc, les constitucions i capítols corresponents a corporacions o sectors laborals concrets; poden abastar un gran ventall temàtic, però en l'especificitat de cada ofici sobre el que es legisla s'erigeix la particularitat que dificulta extrapolar el seu abast sobre el conjunt de corporacions del Principat. En aquest cas, es tracta, principalment, de constitucions fetes per a regular l'accés a determinats oficis de prou interès per a ser legisats generalment (sigui el seu aprenentatge, l'examen de mestria o la pròpia entrada a la corporació),⁷ o bé de privilegis particulars a algunes corporacions,⁸ possiblement resultat tant de l'interès regulador dels poders públics com de les esmentades estratègies de *lobbying* corporatiu.

En segon lloc, aquella legislació amb un vertader abast general per a tot el país, concretament centrada en la jurisdicció sobre les corporacions i en el seu dret de reunió, fortament vinculat amb la importància social corporativa i els seus vincles amb els poders públics. Resulta, sens dubte, la legislació de més importància pel que fa a aquests temes en el marc de les Constitucions. Ens referim a la constitució *De evocacions de causas a la Royal Audiència* en els seus capítols 9, 11, 16 i 18 de la compilació de 1704 i en el capítol 27 de la de 1706,⁹ i al capítol 11 de *De diversos y extraordinaris crims y delictes*, també pres de la compilació de 1704.¹⁰ La primera d'ambdós, centrada en la jurisdicció sobre les corporacions i molt més reiterada al llarg del temps, constitueix el nucli de la nostra anàlisi.

⁶ Citat i transcrit a Serra (2010: 499).

⁷ CADC, Llib. II, Tit. VI, Cap. XI, p. 176; Tit. VII, Cap. I-II, p. 177; CCAC, Cap. XXVII, p. 25.

⁸ CADC, Llib. IV, Tit. V, Cap. V, p. 254; Tit. XXVI, Cap. II, pp. 313-315.

⁹ CADC, Llib. III, Tit. VII, Caps. VIII, XI, XVI i XVIII; CCAC, Cap. XXVII, pp. 82-83.

¹⁰ CADC, Llib. IX, Tit. XXI, Cap. IX, pp. 445-446.

3.1. De Barcelona a les Constitucions: les Corts de 1537 i la pluralitat jurisdiccional corporativa

La jurisdicció sobre les corporacions constitueix, sens dubte, un afer cabdal per a entendre la seva relació amb els poders públics; al cap i a la fi, la legitimitat pública i el seu abast legislatiu depenien d'haver rebut una validació per part d'una autoritat superior. I a Catalunya, com s'ha esmentat, els poders formalment més rellevants en aquest sentit foren el municipal i el reial, amb les excepcions, menys conegudes, d'aquells nuclis de jurisdicció senyorial i també del rol de l'església, en tant que una bona part de gremis es formalitzaren com a confraries.

El cas és que les Constitucions s'implicaren, de ple, en la definició d'aquesta pluralitat de competències, especialment en el cas de definir a quina jurisdicció s'havien de sotmetre les corporacions no únicament per a definir noves ordinacions, ans principalment per a resoldre els seus conflictes. Aquesta qüestió fou àmpliament legislada al capítol de cort *De evocacions de causas a la Reyal Audiència*. I la seva constant reiteració en diversos capítols d'un total de cinc corts del període modern indica, coherentment, les dificultats pràctiques de la seva aplicació. Remetem-nos a la seva primera formulació, a les Corts de Montsó de 1534. El capítol 7 aprovat en aquest parlament comença remetent a legislació anterior, afirmant que per Constitucions s'ha disposat

que las causas de las impositions de las Ciutats, Vilas, y Lochs Reyals no poden ésser evocadas a la Reyal Audiència, ne del Portant veus de Governador, ne de altres quals sevol Officials, ans la coneixensa de tals causas es dels Consellers, Paers, Cònsols, Jurats, Procuradors, o Regidors de ditas Ciutats, Vilas, e Locs [...].¹¹

D'entrada, el text feia referència al capítol 29 de les Corts de Montsó de 1469-1470, de la constitució *De Vectigals, leudas, peatges, gabellas y de cosas prohibidas traure de Cathalunya*, en la qual, davant Joan II, s'havia aprovat “a ocasió del abús de la guerra en moltes parts del dit Principat” donar “la exactió, cognitió e jurisdicció” de les imposicions pròpies de la constitució a les autoritats municipals del país.¹² Aquesta jurisdicció sobre les imposicions –sobre determinades imposicions, certament– ara era interpretada en relació amb diverses institucions, i principalment la Reial Audiència, per a abastar diverses qüestions que, a la pràctica, semblen haver-se escapat del control municipal: “las causas de las Confrarias o sobrepofats de Officis”, considerades “dependents y emergents de aquellas [Universitats]”, i responsables de “gran molèstia, despesas, y danys” per a les institucions municipals.¹³

Les causes de les corporacions, doncs, eren interpretades com a part de la jurisdicció municipal, i el seu control no es reduïa únicament a la “coneixensa” indicada a l'inici del capítol, ans també a la “decisió” per part de les universitats. Però certs elements limitaven, alhora, el caràcter general que aparentment delimitava el capítol: tot i les pretensions d'universalitat en el llenguatge, s'establia que tal escenari “se sguarde tantsolament en aquells a qui per Privilegis atorgats a ditas Universitats o alias se sguardan.”¹⁴ És a dir, en el cas de les corporacions, la preferència de la jurisdicció municipal per damunt de la Reial Audiència quedava cenyida als privilegis locals si així ho establien, i aquest era principalment el cas de la ciutat de Barcelona.

¹¹ CADC, Llib. III, Tit. VII, Cap. VIII, p. 202.

¹² CADC, Llib. IV, Tit. XXV, Cap. XI, p. 301.

¹³ CADC, Llib. III, Tit. VII, Cap. VIII, pp. 202-203.

¹⁴ CADC, Llib. III, Tit. VII, Cap. VIII, p. 203.

En efecte, Barcelona fou el municipi amb uns privilegis municipals sobre les corporacions més forts de tot el Principat. La ciutat anà acumulant privilegis corporatius en diverses matèries en els anys 1319, 1337, 1499, 1506, 1509, 1537 i 1564 (Ferro, 167). D'entre aquests, el de 1337 li donà jurisdicció i potestat per a la creació municipal de corporacions, no abastant, encara, les d'aprovació reial (Riera i Sans, 63-64). El poder sobre les reials arribà el 1506 (Dantí 2017: 85-86), però aparentment la qüestió de la jurisdicció encara es veié necessitada de reforç: amb posterioritat a les Corts esmentades, el 1537 es dotà el Consell de Cent de plena jurisdicció sobre les causes entre corporacions (Figueras 2025, 321); una especificitat que contrasta en l'abast general sobre causes gremials del capítol de 1534. L'interès del Consell de Cent per a mantenir aquesta jurisdicció i reforçar-la, emperò, contrasta amb l'habitual recurs gremial a l'Audiència o a d'altres tribunals reials, com assenyala Luis Corteguera (199-200).

Certament, que el 1534 ja s'aprovés un capítol per a controlar municipalment els plets gremials perfila unes pretensions de control basades en els anteriors privilegis que, per Barcelona, calgué reforçar de nou el 1537. Però el cas barceloní resulta, en el conjunt de Catalunya, més aviat una excepció, pel que fa a aquestes matèries gremials. A partir dels llibres de privilegis municipals que han estat transcrits i publicats es copsa com de poc estesa era la situació barcelonina, i com d'estranya, legalment, era la pretensió d'universalitat d'aquest capítol i fins i tot el fet d'emprar el plural per a referir-se als municipis amb privilegis que en justificuessin la jurisdicció gremial. D'entrada, els casos d'Olot (Mayans & Puigverd), Tàrraga (Gonzalvo et al.), Balaguer (Sabaté 1997) i Figueres (Cobos) no compten amb cap privilegi sobre les corporacions. En algun cas concret com Manresa, mancada de representació gremial al municipi de manera formal, el 1400 s'havien obtingut privilegis reials vinculats a la legislació d'oficis concrets, en aquest cas els llaners (Torras i Serra, 369-383); però res era dit pel que fa a la jurisdicció.

Una situació similar es troba en municipis amb representació corporativa en el municipi, però de cara a poder fer tot tipus d'ordinacions per sobre del poder reial, sense especificar les corporacions. Perpinyà, que es governava per un sistema de mans similar al de Barcelona, encara que amb més representació corporativa (Garcia Edo, 586-589), n'és un clar exemple. La ciutat tenia establert per privilegi de 1311 que cada any es podien revisar ordinacions i legislar-ne de noves per part de les autoritats municipals, tot compartint el rol amb el batlle. El 1392, un nou privilegi donà al municipi la plena autoritat sobre ordinacions de tota mena, amb l'excepció de les que impliquessin penes de mort o de càstigs corporals (Garcia Edo, 342-346). De manera similar funcionava Vilafranca del Penedès. Amb una forta representació gremial en el seu consell municipal des del privilegi de 1420 i allargada, tot i les modificacions, durant el període modern (Vallès et al., 62-74, 87-100, 565-575), la vila, des del 1420, tenia autoritat per a fer tot tipus d'ordinacions, només necessitada de l'autoritat del batlle per a decretar-les (Vallès et al., 62-68).

Però ni Perpinyà ni Vilafranca tenien formalment reconeguda algun tipus de jurisdicció sobre les corporacions equivalent a la barcelonina; si bé l'autoritat sobre les corporacions que, *de facto*, podia comportar una certa interpretació d'aquest privilegi sobre les ordinacions, la manca d'especificitat quedava lluny del cas barceloní. El fet és que, a partir de les recopilacions de privilegis publicades i de la bibliografia existent, només dos tipus de localitats gaudiren de prerrogatives de jurisdicció corporativa com Barcelona: Puigcerdà i Girona, a qui la jurisdicció fou reconeguda explícitament, i les localitats amb privilegis de carreratge de Barcelona. Vegem-ho separatament:

En primer lloc, Puigcerdà gaudí de privilegis sobre les ordinacions equivalents als casos de Perpinyà o Vilafranca des de 1379 (Bosom & Vela 2009, 187-188). Però el 1457, un privilegi de fur judicial propi atorgat per Alfons el Magnànim hi afegia peculiaritats

jurisdiccionals.. Per tal de deslliurar la vila dels abusos en matèria judicial del governador dels comtats de Rosselló i Cerdanya, el rei atorgava el privilegi que aquest no pogués intervenir en cap causa civil o criminal, i que totes haguessin de passar per la jurisdicció del batlle de Puigcerdà o del veguer de Cerdanya (Bosom & Vela 2007, 330-334). No es tractava, doncs, ni d'una jurisdicció municipal plena o específica sobre les corporacions, però sí que obligava a recórrer als tribunals reials de la vila per damunt de qualsevol altra instància. Si hi afegim la gran fortalesa de la representació gremial al municipi, superior a la barcelonina i reforçada el 1441 (Bosom & Vela 2009, 330-338), no sembla que una Universitat dominada per artesans tingués l'interès d'impedir l'accés dels seus agremiats als tribunals reials, tal com interessà Barcelona.

En contrast, Girona presenta una fesomia molt diferent de la vila cerdana, i més propera, literalment, a l'escenari barceloní. La ciutat de l'Onyar permeté la representació corporativa des de l'edat mitjana, però de manera més restringida que Puigcerdà (Reixach, 378-437); de fet, aquesta representació fou ampliada, donades les pressions, en dates tan tardanes com el 1671 (Gironella, 333-346).¹⁵ Una menor representativitat gremial concordava amb la persecució de privilegis calcats als barcelonins: el 1510 s'havia obtingut el privilegi de legislar sobre totes les corporacions de la ciutat, a l'estil del cap i casal, però sense esmentar si aquest control abastava, com a Barcelona, aquelles associacions fundades per privilegi reial (Juliol, 405). Però la qüestió de la jurisdicció hagué d'esperar cronologies encara més tardanes: no fou fins 1681 que Girona obtingué un privilegi respecte dels plets entre corporacions. I en aquest cas, la concessió, tot i emmirallada en Barcelona, no obtingué els mateixos drets: no es prohibia com a tal l'evocació de causes gremials a l'Audiència, sinó que s'obligava únicament a comunicar-les, prèviament, al municipi (Lalinde 1964, 351; Gironella, 351-354).

En segon lloc, les localitats amb privilegis de carreratge o equivalents als de Barcelona podien, teòricament, aplicar les mateixes prerrogatives que la capital. En aquest sentit, podríem pensar en el carreratge com a part de l'expansió d'un codi local legal de prestigi que també podria ocasionar pràctiques gremials similars a Barcelona arreu del país. No és quelcom tan llunyà del que s'observa en el cas de l'expansió dels codis legals de ciutats com Frankfurt, Lübeck o Magdeburg, implantant règims urbans similars, també en els usos sobre els gremis, per tot el centre i l'est europeu (Berman, 291; Mikula, 5). En contrast amb aquests casos, no obstant, el paper dels privilegis barcelonins en estendre unes determinades pràctiques sobre els gremis encara es troba mancat de suficient estudi.

Pel que fa a alguns indrets amb aquest tipus de privilegis, sabem del cert que els seus municipis acabaren exercint com a autoritat habitual sobre les corporacions. Així es constata en viles com Igualada (Torras Elias 1987, 157; Sabaté 2000), Sabadell (Benaül & Torra, 28-72), Terrassa (Figueras 2024, 68) i Mataró (Salicrú; Rodríguez & Serrano, 45-48). Cap d'aquests municipis, tanmateix, tingué un govern amb representació gremial formal, i tampoc no es constata, amb seguretat, que dins dels privilegis de cadascun la qüestió jurisdiccional hi fos esmentada. En el cas terrassenc, amb privilegis del 1394 – anteriors als privilegis de jurisdicció a Barcelona – no s'hi troba cap esment (Cardellach et al., 137), ni tampoc en el de Mataró; en el cas d'aquesta, un privilegi de 1599 dotà les seves corporacions dels mateixos privilegis que les de Barcelona, però no pas el seu municipi (Rodríguez & Serrano, 260). Aquest darrer exemple fa posar en dubte la uniformitat del carreratge: accedir-hi formalment no equivalia, a la pràctica, gaudir

¹⁵ De fet, aquest mateix privilegi testimonia aquest tarannà restrictiu de les corporacions: per una banda amplia la representació corporativa dels oficis menestrals per tal que sigui similar a Barcelona, però sempre remetent al règim municipal anterior a la Guerra dels Segadors i, per tant, sense incloure guanyos tan importants de la capital com el sisè conseller menestral.

exactament dels mateixos privilegis que Barcelona; en cas contrari no s'entendria la tardana concessió de 1599.

Així doncs, sembla que les pretensions d'universalitat del capítol 7 de la constitució *De evocacions de causas* s'inserien en una complexa pluralitat jurisdiccional que, a la pràctica, només en permetia l'operació en el cas barceloní, i en menor mesura en els matisables casos de Puigcerà, Girona –en cronologies molt posteriors– i hipotèticament les localitats amb els privilegis del cap i casal. I precisament, la constant reformulació posterior és símptoma de la ineficàcia en la seva formulació original, tenint en compte que, tècnicament, ni Barcelona mateixa comptava amb un privilegi explícit sobre la jurisdicció en les causes corporatives el 1534.

3.2. Les Corts de 1547 i 1585: pretensions teòriques d'uniformitat jurisdiccional

Certament, si algun fet demostrava la ineficàcia que el capítol 7 de les Corts de 1534 hauria pogut tenir sobre la realitat presentada és la seva reiteració, lleugerament modificada, a les Corts de Montsó de 1547. Si la justificació del 1534 eren les càrregues que els plets corporatius a l'Audiència ocasionaven al municipi, ara la perjudicada pretenia ser l'Audiència: entre el primer any i el 1547, la quantitat de plets que hi havien anat a parar –corporatius i per a afers d'imposicions municipals– havia esdevingut excessiva per al seu correcte funcionament. Per aquest motiu, es reiterava allò aprovat el 1534 amb lleugeres modificacions: ara no es limitaria únicament els municipis que comptessin amb privilegis corresponents a l'esmentada jurisdicció, i s'establí que totes

Las caufas emperò fobre administracions de Officis de las Ciutats, Vilas o Lochs, com són de botigas de forments, y Obrers, Veedors, Clavaris, e altres Officis per ditas Universitats comanats, y de Confrarias y altres qualsevol tocants a la coneixensa y administratió dels Paers, Procuradors, Cònsols e Jurats de ditas Ciutats, Vilas o Lochs [...] axi mateix no's pugan per qualitat alguna evocar a la Regia Audientia en la primera instàntia, si ja al Loctinent General y al Consell Rey al no aparegues altra cosa convenir en todas las ditas caufas.¹⁶

L'escull formal de la pluralitat de privilegis municipals d'arreu del país, present discretament el 1534, ara era obertament sobrepassat per una universalitat sense excepcions inicials, que mantenia l'abast sobre totes les causes corporatives –no únicament les intergremials, com era propi del privilegi barceloní de 1537–. Però alguns límits persistien: ara es limitava la possibilitat d'evocar causes a l'Audiència a la primera instància, amb l'excepció que el Lloctinent General i el consell reial ho consideressin necessari. Aquesta mateixa formulació, en un text més breu, es tornaria a repetir exactament a les Corts de Montsó de 1585, les darreres en tractar la qüestió fins a inicis del segle XVIII.¹⁷

No obstant, la transcripció i publicació de l'esborrany del procés familiar del braç reial i d'altra documentació de les Corts de 1585 permet seguir els interessos i percepcions concretes en el trànsit a la seva novella aprovació. En una minuta sobre els greuges que Barcelona volia presentar el 1585, el Consell de Cent es planyia que

no obstant los molts privilegis té la ciutat de què causes de denegacions, de ordinacions, delliberacions y extractions de officis y de ordinacions de confraries no's puguen a qualitat alguna advocar a la Audiència, ans que dites causes sols los magnífichs consellers ne sien jutges, no obstant assò, de quiscun dia són evocades a la Règia Audientia, les unes ab motiu de negació de justítia, altres per lo que interpreten que dits privilegis se han sols de entendre ne són jutges los

¹⁶ CADC, Llib. III, Tit. VII, Cap. XI, p. 203-204.

¹⁷ CADC, Llib. III, Tit. VII, Cap. XVI, p. 205.

senyors concellers en primera instància però que en la segona se poden evocar a dita Règia Audiència, y ab estos motius les abracen, tots e lliguen les mans als senyors concellers en molt gran dany dels poblats d'esta ciutat.¹⁸

A parer dels consellers, persistien estratègies de les corporacions per a sobrapassar els privilegis barcelonins i la seva plasmació a les constitucions i recórrer a l'Audiència: apel·lar a la negació de justícia o recorre-hi a la segona instància, tal i com tècnicament quedava permès des del 1547. Per aquest motiu, el municipi barceloní reivindicava que “en totes [les causes corporatives] sien jutges los concellers y Concell, y que no s puguén evocar en la Audiència per qualitat alguna”, considerant que “altrament seria la destrucció de les confraries, ni és rahó que per coses tan poques com costumen de ésser les que litiguen [...] se fassen les despeses que acostumen de ésser en les causes de la Audiència” (Serra 2010, 429). Ras i curt, la supressió de la possibilitat de recurs en una segona instància era considerada essencial per tal de portar a terme, a la pràctica, la jurisdicció municipal sobre les corporacions existent a Barcelona.

En tot cas, sembla que les pressions de Barcelona no tingueren èxit. Si bé l'esborrany del procés familiar del braç reial suprimí, com ja s'havia fet el 1547, l'esment als privilegis municipals (Serra 2010, 358), la formulació final del capítol mantingué un text gairebé calcat de les anteriors Corts. Possiblement hi ajudà que cap altre membre del braç reial manifestà un interès notable en aquesta constitució. De fet, només Perpinyà l'adreçà breument, i no precisament per a qüestionar-la. Davant del debat existent en aquestes corts respecte de la legitimitat de les reunions entre corporacions, un memorial enviat per la capital rossellonesa als seus síndics manifestava que

com per la Constitució de l'any 1534 [...], y per la Constitució de l'any 1547, y per la mente de aquelles sie disposat que la conexensa y la jurisdicció sobre les confraries de les ciutats, viles y llochs de Cathalunya y dels Comtats de Rosselló y Cerdanya se sguarde y pertany als consellers, jurats, cònsols, pahers y als altres regidors de aquelles, y assò ab molt gran causa y rahó, per quant los habitants en les ciutats, viles y llochs distribuys en confraries són los membres del cos místich de la universitat y de tota la república dels habitants en aquelles, lo govern de les quals, a tota fidelitat de la magestat del rey nostron senyor y per bo y tranquil·le estat de dites ciutats, viles y llochs, és comès y pertany als predits consellers, jurats, cònsols o pahers, y no és cosa convenient a rahó ni adaptable a bon govern que los membres discrepen del cos.

A ulls de Perpinyà no s'observava cap queixa aparent en el compliment de les constitucions de 1534 i 1547, en contrast amb la capital. En una explícita al·legoria del paper de les corporacions en la noció de la corporalitat política municipal, la ciutat donava per fet que, des d'aquestes dates, la coneixença i la jurisdicció corporativa a tot Catalunya corresponia als municipis, una generalització que contrasta amb la pluralitat de privilegis vistos. Que s'assumís tal circumstància com a certa deixa entreveure, almenys pel cas de Perpinyà, una relació menys tensa amb les corporacions que la pròpia de Barcelona: no calia insistir en el compliment de la constitució, que només preocupava a Barcelona. Potser hi ajudava el fet que la representació corporativa en el municipi fos més àmplia a Perpinyà que a Barcelona, fet que, a la pràctica, podia estimular una major simpatia gremial per la jurisdicció municipal que al cap i casal.

En tot cas, aquesta modificació de 1585 fou vigent, nominalment, fins les Corts de Barcelona de 1701-1702. A les Corts de 1599 la reivindicació de la jurisdicció municipal sobre les corporacions fou inclosa, de nou, entre els greuges presentats per la ciutat de

¹⁸ Recollit i transcrit a Serra (2010: 420)

Barcelona. No es renovava especialment l'argumentació, i s'insistia particularment en fer efectiva la prohibició de l'evocació de causes en qualsevol instància, però no es pretenia, aquest cop, de fer extensius els privilegis barcelonins més enllà de la ciutat (Torra-Prat 2025, 467-468). Però l'esforç barceloní no prosperà: davant dels greuges, simplement la resposta des del poder reial fou "que's guarden les Constitucions, Capítols de Cort y privilegis de la ciutat sobre assò disposants" (Torra-Prat 2025, 613), i cap modificació fou inclosa a la compilació.

En conseqüència, les constitucions vigents durant tot el segle XVII seguiren, pel que fa a la jurisdicció sobre els conflictes entre corporacions, allò establert el 1547 i el 1585: sense l'excepció dels privilegis present el 1537 i amb una pretensió d'universalitat sobre el conjunt de municipis de Catalunya; alhora, mantenint la restricció en l'evocació a l'Audiència només a la primera instància, en contrast amb les pretensions barcelonines. Fora del cap i casal, com evidencia el cas de Perpinyà, és possible que això no hagués ocasionat el mateix grau de conflictivitat que a la capital, i aquí caldria valorar, a la pràctica i en base als processos gremials evocats a l'Audiència, l'actitud de cada municipi.

Algunes qüestions, tanmateix, ens permeten perfilar una diferència pràctica i notable entre la realitat barcelonina i el conjunt de corporacions i municipis del país. Joan Pau Xammar, al seu *De officio iudicis et advocati* (1639), corresponent al període de vigència del text d'*Evocacions de causas* aprovat el 1585, estableix una diferència pràctica entre Barcelona i la resta del país a l'hora d'interpretar la constitució. Certament, a Barcelona, en virtut dels seus privilegis, per a l'autor les corporacions havien de rebre aprovació municipal abans d'evocar qualsevol causa a l'Audiència. Tanmateix, a la resta de Catalunya, només calia notificar el municipi abans de fer-ne l'evocació, independentment de la instància d'evocació o dels motius de la causa (Figueras 2025, 322).

Les directrius de Xammar poden ser interpretades perfectament com a testimoni d'una realitat pràctica que el text de les Constitucions, per si sol, no ens permet abastar. És ben possible que al llarg d'un segle XVII d'escasses Corts –les úniques, de 1626-32, no clausurades, no donaren lloc a una nova compilació– la interpretació de la constitució *De evocacions de causas* fos, a la pràctica, la del jurista, que tenia coneixement de primera mà sobre el funcionament de l'Audiència, donat que hi treballà com a advocat durant un llarg període (Moragues, 420). Una interpretació que, probablement, també xocà amb excepcions, les pròpies de cada localitat i les seves circumstàncies particulars al llarg del temps.

Que Barcelona fos la única interessada en el reforç del text constitucional evidencia, possiblement, aquesta diferència entre el cap i casal i el conjunt del país: certament es podia interpretar la constitució com una generalització de la jurisdicció municipal sobre les corporacions, tal com evidencia el cas de Perpinyà. No obstant, en altres indrets més enllà de la capital aquesta jurisdicció podia ser entesa de manera més flexible que a Barcelona, i d'aquí la manca d'interès en fer-la més estricta. El cas de Girona també apunta conclusions similars: en rebre privilegis jurisdiccionals aparentment semblants als barcelonins el 1681, la fórmula aprovada només obligava a la comunicació de l'evocació al municipi (Lalinde 1964, 351; Gironella, 351-354); no estranyament, aquest escenari concorda plenament amb les directrius de Xammar.

3.3. Una represa tardana: la jurisdicció corporativa a les Corts de 1701-1702 i 1705-1706

Després d'un llarg segle XVII sense debat constitucional sobre l'evocació de causes corporatives a l'Audiència, el binomi de Corts que iniciaren el segle XVIII tornà a modificar *De evocacions de causas*. En una tan esperada cita, les qüestions acumulades durant gairebé un segle propiciaren una nova formulació del text a les Corts de 1701-1702, de prou extensió, però amb notables continuïtats argumentals que remetien, de fet,

al text de 1534. El capítol aprovat aquest cop deixava enrere les anteriors pretensions d'universalitat i reprenia l'argumentari barceloní, tot enumerant els privilegis de la ciutat en matèria jurisdiccional sobre les corporacions: el de 1506, el de 1509, i molt especialment el de 1537; estranyament, ni una sola referència a la legislació constitucional anterior feia presència en tot el cos textual.¹⁹ El seu abast quedava limitat, també, per aquest caràcter barcelonocèntric: en contrast amb les anteriors pretensions d'universalitat, ara es reprenien fórmules semblants al 1534 i s'extenia l'escenari barceloní únicament en "las Ciutats y Vilas del present Principat que tenen iguals o semblans privilegis com los referits de la Ciutat de Barcelona."²⁰

Així, els privilegis de la ciutat eren esgrimits com a omnipotents pel que fa a la jurisdicció corporativa, per damunt de qualsevol instància reial. I la jurisdicció, de nou, no es limitava a la coneixença de les causes o a les causes entre corporacions, ans al fet que totes "se remetessen a dits Consellers", independentment de la instància de l'evocació, qüestió que diferenciava la nova legislació de les ocasions anteriors. La justificació de la novella aprovació venia donada, aquest cop, per les despeses que recórrer tals evocacions suposaven per Barcelona, fet que havia suposat, a la pràctica, que el síndic de la ciutat hagués deixat de recórrer-hi des de molts anys enrere. Per a alleujar aquestes despeses, ara es reclamava, des dels tres braços, que els processos corporatius no fossin admesos en cap circumstància; en les súpliques introductòries motivadores de cada procés s'haurien d'exhibir els privilegis barcelonins i se n'hauria de notificar el síndic. En cas d'haver-se de fer provisió formiter sobre l'excepció inevocabilitat presentada pel síndic i se la declarés en favor de la ciutat, la causa hauria de retornar en mans dels consellers, sense cap mena de despesa econòmica.²¹

Aquesta severitat més concretada, legalment, en aquesta ocasió, era legitimada per les sentències resultants de dues visites reials a l'Audiència, el 1603-1605 i el 1677-1678. Les visites reials al tribunal havien estat instituïdes a les Corts de 1599 com a mecanisme de control del seu funcionament, i havien de ser portades a terme per un oficial reial ni català, ni inquisidor o comissari del Sant Ofici, i sense possessions territorials al Principat ni plets a l'Audiència (Torra-Prat 2019, 264-265). Tot i que s'ha dubtat de la seva efectivitat davant de les confabulacions dels oficials reials a l'hora de la visita (Lalinde 1965, 250-252; Ferro, 407), és ben possible que Barcelona n'utilitzés el seu resultat en aquesta clau legitimadora.

La visita de 1605, encarregada a Diego Clavero, regent del Consell Suprem de la Corona d'Aragó, no estigué exempta de polèmica, no únicament pel que fa al comportament dels oficials reials davant de la seva intervenció, ans també pel nombre de contrafaccions constitucionals que s'imputaren al comportament del regent (Capdeferro 2020, 43-47). Però efectivament la visita validà les pretensions barcelonines pel que fa a la jurisdicció corporativa, encara que amb matisos diferents d'allò afirmat a les Constitucions el 1702: la sentència de Clavero reconeixia que les causes corporatives s'havien de trobar subjectes al municipi, i sota cap circumstància podien ser evocades; en cas de finalment abocar-s'hi, s'haurien de restringir a la jurisdicció local i no pagar salari a l'Audiència. Tanmateix, la prohibició es limitava únicament a la primera instància (Capdeferro 2016, 153), deixant via lliure als mecanismes criticats per Barcelona a les anteriors Corts. La posterior visita de 1678, encarregada a Llorenç Matheu, visqué circumstàncies problemàtiques similars a les de 1605 (Martínez Rodríguez, 56-59), però en desconexem el contingut concret pel que fa a aquesta qüestió. No obstant, no és difícil d'imaginar una sentència similar a la de Clavero: possiblement perpetuant la prohibició

¹⁹ CADC, Llib. III, Tit. VII, Cap. XVIII, p. 205.

²⁰ CADC, Llib. III, Tit. VII, Cap. XVIII, p. 206.

²¹ CADC, Llib. III, Tit. VII, Cap. XVIII, pp. 205-206.

únicament a la primera instància, fet que justificaria els interessos barcelonins, a l'hora d'arribar a Corts el 1701-1702, per a finalment excloure aquesta clàusula.

En tot cas, tot el que fou legislat el 1702 topà amb el giravolt constitucional de la Guerra de Successió. Amb l'acceptació de Carles d'Àustria com a sobirà, noves corts feren iniciades el 1705, i l'afer jurisdiccional tornà a ser legislat amb fórmules gairebé idèntiques al 1702. Es mantenia la mateixa argumentació, basada en els privilegis barcelonins i legitimada en les visites reials esmentades, i la legislació es feia extensiva, de nou, a Barcelona i a localitats de privilegis similars. La única diferència notable respecte de l'anterior legislació es trobava en un petit incís que remetia a l'escenari previ al 1702: per bé que es desvinculaven els plets gremials d'altres excepcions constitucionals, la prohibició d'evocació se centrava, de nou, en la primera instància.²²

Estranyament, la fórmula, aquest cop, no despertà els mateixos recels de Barcelona, que es manifestà conforme tot i les reclamacions vistes en corts anteriors (Serra 2022, 546-547). Pel que fa a matèries corporatives, al procés familiar del braç reial, la ciutat sembla més interessada en definir els matisos de la novella constitució sobre l'accés dels estrangers als oficis tèxtils del Principat que no per a reprendre la qüestió de l'evocació de causes a l'Audiència (Serra 2022, 370, 490). Probablement la insistència barcelonina quedà frustrada per la negativa reial, en aquest cop, a acceptar disposicions majors al límit més enllà de la primera instància: en una de les darreres sessions deliberatives del braç reial, a l'hora d'enfrontar aquesta legislació, era manifestada al braç la decretació que

Lo que s suplica no s pot concedir; mana emperò sa magestat que los presidents y ministros de la Reial Audiència, en primera instància, no admètia semblants causas si no és que se produèscan en la súplica evocatória los reals privilegis, o altrament en lo mateix temps de la evocació se justifique lo pretext que la fa lícita y permesa (Serra 2022, 958).

La iniciativa barcelonina, doncs, quedava limitada pel poder reial a mantenir la fórmula acordada a les anteriors corts i confirmada en les visites reials del segle XVII; l'únic reforç el constituïa el manament reial als membres de l'Audiència que no admetessin les causes en primera instància amb l'excepció que es produïssin en la súplica reials privilegis –fet tècnicament contrari als privilegis barcelonins, per sobre de qualsevol privilegi reial corporatiu– o que el pretext de l'evocació la legitimés; en definitiva, un “reforç” simptomàtic d'una pràctica habitual entre les corporacions catalanes i barcelonines que portava gairebé dos segles contradient els privilegis del cap i casal.

La manca d'insistència barcelonina podria representar una certa resignació pel que fa a avançar, finalment, en aquesta matèria, que contrasta fortament amb la principal interessada en la legislació sobre l'evocació de causes a l'Audiència en aquestes darreres corts. Ens referim al cas de la ciutat de Girona que, recordem, havia rebut, el 1681, el privilegi reial de ser notificada en cas de produir-se l'evocació d'una causa gremial a l'Audiència. Sembla, però, que Girona intentà perfilar-se com una nova Barcelona pel que fa a les seves pretensions en aquesta matèria, intentant igualar els seus privilegis als de la capital –recordem que el privilegi gironí s'havia fet en imitació de Barcelona, i així era present al seu text formulador (Gironella, 351-354)– a l'hora de deliberar sobre *De evocacions de causas*. Tot i trobar-se realment mancada de privilegis que obliguessin les seves corporacions a subjugar-se al municipi, Girona insistia en delimitar

²² CCAC, Cap. XXVII, pp. 82-83.

que qualsevol apel·lació o recurs interposat al jutge de apells o de la Real Audiència de correccions, revocacions y novas disposicions concernents als confreres y col·legiats, confrarias y col·legis de la ciutat de Gerona, no tinga efecte suspensiu sinó devolutiu tant solament confirmant, llohan y aprobant diferents privilegis que dita ciutat obté sobre lo referit.²³ (Serra 2022, 651).

La ciutat, doncs, intentava apropiarse del contingut a aprovar aquesta vegada indirectament argumentant la possessió de privilegis similars als barcelonins, tot reclamant una fórmula de devolució de la causa al municipi després de la seva evocació –sense remarcar-ne, tanmateix, afers com el pretext o la instància– que no es corresponia amb els seus privilegis de 1681. Certament, si la ciutat estava interessada en practicar el seu privilegi d'aquesta manera, anàloga a la barcelonina però llunyana al text dels seus privilegis de 1681, era per unes pretensions de control sobre les corporacions similars a la capital que contrasten amb d'altres localitats. És ben possible, com s'evidenciava a partir del cas de Perpinyà a les corts de 1585, que les circumstàncies d'altres indrets de la geografia catalana divergissin de l'escenari gironí com ho feien del barceloní, no necessitats, a la pràctica, de legislació constitucional que obligués les corporacions a cenyir-se als límits del municipi.

En tot cas, *De evocacions de causas* era finalment modificada, pocs anys abans de l'abolició del cos del dret públic català, en un sentit que recordava la seva primera formulació el 1534: per una banda, certament més explícita i centrada en les corporacions que en la seva gènesi, però contenint, finalment, la mateixa circumscripció als privilegis barcelonins presents en el seu origen, tot i coexistir amb una realitat corporativa molt més plural; per l'altra, mantenint el límit a la primera instància formulat des del 1547 que tant indignava el Consell de Cent, tot permetent, a la pràctica, vies d'apel·lació gremial a l'Audiència. En definitiva, una legislació que, en la seva final formulació, continuava deixant marge per a una pràctica molt diferent a l'establerta en el text de les Constitucions. Si al llarg de gairebé dos-cents anys, en cinc sessions de corts i malgrat la confirmació de la il·legalitat en dues visites reials calgué renovar i perfilar detalladament la qüestió, sembla evident que el recurs a la Reial Audiència fou molt habitual entre les corporacions d'ofici catalanes.

4. Conclusions

Si la reiteració legislativa sobre la jurisdicció corporativa indicava una notable ineficiència en la seva aplicació pràctica sobre la realitat gremial catalana, pocs anys restaren, després del 1706, per tal que la formalitat constitucional en aquesta qüestió fos completament abolida. Els Decrets de Nova Planta finiren la relació entre municipi i gremis tal com havia estat formulada tant als privilegis locals com en les Constitucions: en el seu lloc, la Reial Audiència, ara erigida com a quelcom més que un tribunal, passava a ser-ne la principal responsable (Mercader 1955, 25-47; 1968, 105-110), juntament amb altres institucions del poder reial (Molas 1970, 138-141). La nova dependència de l'Audiència es feia, textualment, en contra de la realitat de domini municipal establerta tant als privilegis barcelonins com a les Constitucions:

[...] negándose también a los regidores de esa ciudad de Barcelona la absoluta potestad, y plena jurisdicción contenciosa, que tenían los antiguos concelleres en virtud de sus antiguos privilegios de conocer, y determinar las causas, y pleytos, debates y controversias de los gremios, cofadrías y colegios de artesanos, y artistas, y de sus individuos en lo tocante a sus artes, y de eregir, mudar, y revocar

²³ Fragment transcrit a Serra (2022: 651), amb fórmules gairebé exactes repetides a les deliberacions recollides a les pp. 783 i 961.

a su arbitrio y beneplácito las dichas cofadrías, y colegios, y darles los estatutos, y ordenanzas que les parecía, y revocarlas quando querían, quedando agregada esta jurisdicción a la ordinaria.²⁴

La Reial Cèdula del 13 d'octubre de 1718, part del conjunt de la Nova Planta, dedicava aquestes línies a adreçar la qüestió de la jurisdicció corporativa, centrant-se específicament en el cas barceloní. Aquest fet no només fonamenta l'anterior hipòtesi de la diferència jurisdiccional entre Barcelona i el conjunt del país, tal com es palesava tant a les Constitucions com en la pluralitat de privilegis locals catalans, ans també una clara subversió de les pretensions de control gremial de la capital, sintetitzades en els seus privilegis. Concretament, la supressió afectava la pròpia jurisdicció municipal, el dret de crear i suprimir corporacions, i la potestat de modificar ordinacions. Aquestes atribucions serien ara assumides per la Reial Audiència, tal com ja manifestava Francesc d'Ametller al seu memorial preparatori del text de la Nova Planta:

[...] que [les corporacions d'artesans] no estén dependientes de la jurisdicción de la ciudad [de Barcelona] y su aiuntamiento de administradores como antes, sino es sólo sugetos á la jurisdicción de la Audiencia criminal en el establecimiento y reforma de sus estatutos y ordinaciones, sus causas y negocios. Bien que los devates y demás litigios que tienen pueden servir de mucho impedimento y embarazo á la Sala criminal y de gobierno, y no sería inconveniente se cometiese esto á correjidor y administradores en primera instancia. Y que lo que parezca establecer se podrá obserbar en otras ciudades del Principado donde ay semejantes cofradías.²⁵

Certament, caldria posar també matisos a la realitat pràctica d'aplicació de la Nova Planta gremial: tot i que Pere Molas constata el funcionament de l'Audiència sobre els gremis barcelonins d'acord amb allò establert als decrets (1970, 134), no se n'ha estudiat l'abast per al conjunt del Principat. Més enllà, estudis locals de les realitats gremials de Terrassa (Figueras 2024, 35-41 i 169-177), Igualada (Torras Elias 2006, 83) i Sabadell (Renom, 26-31) palesen continuïtats en l'administració municipal sobre les corporacions en viles que gaudien de privilegis de carreratge; es tracta, en definitiva, d'un fet que concorda amb els límits administratius que Ametller manifestava al memorial, a l'hora d'assenyalar la utilitat complementària del corregidor "y administradores" –s'entén que el municipi– per a suplir el just abast de l'Audiència.

Però aquest canvi formal de jurisdiccions no era casual, i possiblement obeïa a una circumstància pràctica amb segles de trajectòria: l'habitual recurs gremial a l'Audiència, com hem vist prou recurrent per a fomentar la successiva modificació i reiteració de *De evocacions de causas*. Si la nova legislació tenia un responsable, aquest era, en gran part, Francesc d'Ametller, jurista gens aliè a l'antiga Audiència abans de la seva reformulació pel règim borbònic. Ametller, després d'haver exercit com a advocat i relator al tribunal –posicions facilitades pel seu vincle matrimonial proper a la família del canceller Oleguer Montserrat–, accedí a la magistratura el 1691, i començà una important carrera en el si de l'Audiència, fins a esdevenir jutge de cort el 1698 (Garcia Fuertes, 174-181).

No és estrany de pensar que Ametller, com a coneixedor de l'Audiència i del conflicte jurisdiccional sobre les corporacions, formulés la Nova Planta gremial en base a una

²⁴ *Real cedula instructoria en la qual su magestad establece y declara diferentes puntos al gobierno político y económico de los regimientos de la ciudad de Barcelona y demás ciudades y villas cabezas de corregimientos del Principado de Cathaluña, dada en Balsain a trece de octubre de mil setecientos diez y ocho*. Barcelona: Eulàlia Piferrer, vídua, 1718, capítol 20.

²⁵ Recollit i transcrit a Sanpere (670).

pràctica ja existent: l'habitual recurs dels gremis a l'Audiència. Si bé en aquest estudi ens hem limitat a la legislació constitucional al respecte d'aquesta qüestió, el propi Luis R. Corteguera constata, com hem esmentat, la recurrència al tribunal per part de les corporacions barcelonines (199-200). Manca un estudi pràctic que quantifiqui l'abast d'aquesta pràctica i la seva distribució geogràfica entre els gremis del Principat. No obstant, tant les constatacions del darrer autor com l'habitual reiteració de *De evocacions de causas*, a voltes amb la insistència de Barcelona al darrere, apunten aquesta conclusió.

Certament, l'origen d'aquesta realitat pràctica es troba en el moment en el qual es modificà *De evocacions de causas*, el 1534, per a incloure les corporacions, aparentment amb l'excusa de considerar-les part de la jurisdicció municipal sobre diverses imposicions. L'Audiència havia nascut pocs anys abans com a part del cos reformista de Ferran II (de Montagut, 669-670), i no és estrany de pensar que les corporacions del país, i possiblement les barcelonines, hi haguessin començat a recórrer per a escapar del control municipal. Recordem que la instauració de l'Audiència, el 1493, fou anterior al privilegi barceloní de 1506 que dotà el Consell de Cent d'autoritat sobre les corporacions fundades per privilegis reials (Dantí 2017: 85-86). Si bé no queda clar que aquest darrer privilegi es produís com a contestació a un hipotètic recurs gremial al nou tribunal, aquestes intencions eren presents, amb més seguretat, el 1534.

Així, com a resultat de les Corts de Montsó, a la recopilació de 1534 *De evocacions de causas* passa a abastar les corporacions catalanes, encara que inicialment de manera colateral –juntament amb d'altres imposicions–, per a sancionar-ne la responsabilitat municipal. Aquesta autoritat municipal, tanmateix, era permesa a aquelles localitats amb privilegis que així ho constatessin. I com s'ha vist, aquest fet xocava amb una pluralitat de circumstàncies arreu del país que amb prou feines adreçaven la qüestió. Ni Barcelona, ciutat amb el major nombre de privilegis sobre les corporacions del Principat, comptaria encara d'un privilegi específic sobre la jurisdicció corporativa fins 3 anys després, el 1537, probablement propiciat per la inespecificitat pràctica dels altres privilegis anteriors.

Aquests defectes foren subsanats als textos aprovats a les Corts de Montsó de 1547 i 1585, tot substituint explícitament, com demostra el procés familiar del braç reial de la darrera, l'esment als privilegis locals. Tècnicament, una major uniformitat quedava legislada sobre el conjunt del país amb la concessió al municipi, ara sense l'excepció dels privilegis, de la jurisdicció sobre els gremis. Però limitar la prohibició de l'evocació a l'Audiència de causes únicament en primera instància suposava, ara, un nou problema que era percebut per Barcelona com una via oberta als gremis vers l'Audiència. És en aquest punt que s'entreu una relació diferent entre el municipi i les corporacions de Barcelona respecte del conjunt del país: mentre la primera s'esforçava en intentar blindar la legislació per a evitar qualsevol possibilitat d'accés a l'Audiència, cap altre municipi mostrava interessos similars.

Després del 1585, *De evocacions de causas* no fou modificada pel que fa a les corporacions fins a les Corts de Barcelona de 1701-1702. En tot aquest temps, que les visites reials de 1605 i 1678 confirmessin que calia seguir el text i respectar els privilegis barcelonins evidenciava una realitat pràctica, en especial a Barcelona, que el text de 1585 no havia aconseguit anul·lar. Les corporacions d'arreu del país i sobretot les barcelonines, a vista de les preocupacions del Consell de Cent, continuaven accedint a l'Audiència per les seves causes fins al punt que, per excessivitat, la ciutat havia deixat de recórrer-hi amb el seu síndic, tal com es manifestava al text de 1702. Una realitat pràctica que no podem quantificar encara, però sens dubte existent, manifestava els límits sobre el terreny tant dels privilegis municipals sobre les corporacions com del cos constitucional català.

En aquest sentit, no resulta estrany que, en ocasió d'aquestes corts, es corrés a legislar de nou sobre la qüestió, com també es reiterà a les corts de 1705-1706. Tanmateix,

l'oposició del poder reial a estendre la prohibició més enllà de la primera instància marcà un distanciament de Barcelona. En contrast, aquest cop la única interessada fou Girona, frisant d'estendre l'abast dels privilegis sobre les corporacions que havia rebut el 1681. És en la línia dels interessos gironins que potser hauríem d'entendre el nou esment, tant el 1702 com el 1706, dels privilegis de Barcelona: la ciutat, tot i obtenir-ne de ben diferents a la capital –només obligant la comunicació al municipi de l'evocació a l'Audiència–, intentava emmirallar-se en els del cap i casal per tal d'assolir una pràctica, hipotèticament reforçada al nou text constitucional, més enllà dels propis privilegis.

Tanmateix, allò tornat a aprovar en les darreres corts catalanes no pogué reeixir, com tampoc ho havia fet, a la pràctica, en els gairebé dos-cents anys precedents. I sembla evident que el nou règim aprofità, per tal de consolidar el poder reial, aquesta realitat. Malgrat en efecte la Nova Planta suposà, també pel que fa a la realitat gremial, un trencament del marc institucional formal existent, basat, legalment, en el cos legislatiu constituït tant pels privilegis locals com per les Constitucions, no podem negar continuïtats en un altre sentit que transcendeix la legislació. L'evocació de causes gremials a l'Audiència possiblement acabà esdevenint una pràctica habitual, tot i la seva il·legalitat, i certament el nou règim en tragué profit. Una pràctica de dos segles, primer contrària als privilegis barcelonins i, després, anticonstitucional, acabà sent parcialment recollida per la Nova Planta com a part del seu programa gremial.

Aquesta qüestió constitueix, sens dubte, el punt de reflexió conclusiu de més rellevància després de l'anàlisi de la jurisdicció corporativa a les Constitucions catalanes. Certament, la realitat institucional anterior a la Nova Planta integrà formalment els gremis i n'intentà regular, centralment, aspectes com l'accés a la justícia. No obstant, la ineficàcia pràctica d'aquestes regulacions centrals, manifestada en el sovintejat accés gremial a l'Audiència que propicià la seva constant prohibició, ens parla d'una altra realitat institucional, formalment il·legal, però existent a la pràctica. Si bé la Nova Planta coexistí amb continuïtats de l'antic sistema en el rol municipal, també pràctiques anteriorment il·legals fonamentaren el programa gremial del règim borbònic. Més enllà del trencament institucional formal, aspecte innegable de la Nova Planta, múltiples continuïtats institucionals coexistiren amb les novetats forçades. Continuïtats institucionals que cal valorar no únicament a partir d'allò formalment legislat, ans també d'una pràctica explícitament prohibida però existent en el dia a dia de les corporacions del país.

Obres citades

- Benaul Berenguer, Josep Maria & Torra Fernández, Lúdia. “El gremi de paraires i la vila pagesa i artesana.” En Josep Maria Benaul Berenguer ed. *El Gremi de fabricants de Sabadell, 1559-2009. Organització empresarial i ciutat industrial*. Sabadell: Gremi de fabricants, 2009. 28-72.
- Berman, Harold. “Urban law – I.” *History of European Ideas* 4.3 (1983): 275-297.
- Black, Antony. *Guilds and Civil Society in European Political Thought, from the Twelfth Century to the Present*. Londres: Methuen, 1984.
- . *Guilds and State: European Political Thought from the Twelfth Century to the Present*. Londres: Routledge, 2003.
- Bonnassie, Pierre. *La organización del Trabajo en Barcelona a fines del siglo XV*. Barcelona: Consejo Superior de Investigaciones Científicas, 1975.
- Bosom Isern, Sebastià & Vela Palomares, Susanna eds. *Llibre de privilegis de la vila de Puigcerdà*. Barcelona: Fundació Noguera, 2007.
- . eds. *Llibre de les provisions reials de la vila de Puigcerdà*. Barcelona: Fundació Noguera, 2009.
- Cabestany i Fort, Joan Ferran. “Els mestres sabaters i la Confraria de Sant Marc (segle XV).” En *Homenaje a Jaime Vicens Vives*. Barcelona: Universitat de Barcelona, 1967: 75-84. Vol. 2.
- Capdeferro, Josep. “Plets, justícia i poder a la Barcelona dels segles XVI i XVII.” *Barcelona Quaderns d’Història* 23 (2016): 137-168.
- . “Zones grises de l’observança: Diputació i/versus contrafaccions.” En Josep Serrano Daura ed. *I Jornada de Dret Públic Català Víctor Ferro Pomà (2018)*. Barcelona: Societat Catalana d’Estudis Jurídics, 2020. 33-49.
- Cardellach i Giménez, Teresa, Puig i Ustrell, Pere, Ruiz i Gómez, Vicenç & Soler i Jiménez, Joan eds. *Llibre de privilegis de la vila i el terme de Terrassa (1228-1652)*. Barcelona: Fundació Noguera, 2006.
- Castells, Irene. “Els rebomboris del pa de 1789 a Barcelona.” *Recerques* 1 (1970): 51-81.
- Cobos Fajardo, Antoni ed. *Llibre de Privilegis de la vila de Figueres (1267-1585)*. Barcelona: Fundació Noguera, 2004.
- Constituciones y altres drets de Catalunya*. Barcelona: Joan Pau Martí i Joseph Llopis, 1704.
- Constituciones, capítols y actes de cort fetes y atorgats per la S. C. R. Magestat del rey nostre senyor Carles III*. Barcelona: Rafael Figueró, 1706.
- Coornaert, Émile. *Les corporations en France avant 1789*. París: Les Éditions ouvrières, 1968.
- Corteguera, Luis R. *Per al bé comú. La política popular a Barcelona, 1580-1640*. Vic: Eumo Editorial, 2005.
- de Montagut i Estragués, Tomàs. “Pactisme o absolutisme a Catalunya: les grans institucions de govern (segles XV-XVI).” *Anuario de estudios medievales* 19 (1989): 669-680.
- De Munck, Bert. *Guilds, Labour and the Urban Body Politic: Fabricating Community in the Southern Netherlands, 1300-1800*. Londres i Nova York: Routledge, 2018.
- . “Commons and the nature of modernity: towards a cosmopolitical view on craft guilds.” *Theory and Society* 51 (2022): 91-116.
- Eixemenis, Francesc. *Regiment de la cosa pública*. Barcelona: Barcino, 1927.
- Figueras i Gibert, Jan. *Poder i gremis més enllà de la Nova Planta. Paraires i teixidors a Terrassa, 1652-1751*. Treball de final de màster. Barcelona: Universitat de Barcelona, 2024.
- . “El govern intern dels gremis catalans (segles XVI-XVIII): cap a una anàlisi

- institucional de les pràctiques deliberatives.” *eHumanista/IVITRA* 27 (2025): 318-334.
- Ferro, Víctor. *El dret públic català. Les institucions a Catalunya fins al Decret de Nova Planta*. Vic: Eumo, 1987.
- Freitag, Robert. *Die Katalanischen Handwerkerorganisationen unter Königsschutz im Mittelalter insbesondere Aufbau und Aufgaben im 14. Jahrhundert*. Münster: Spanische Forschungen der Görregesellschaft, 1958.
- Garcia Edo, Vicent ed. *El Llibre Verd Major de Perpinyà (segle XII-1395)*. Barcelona: Fundació Noguera, 2010.
- Garcia Fuertes, Gemma. “Francesc Ametller i Perer (1657/8-1726). Un jurista català al servei de Felip V.” *Pedralbes* 28 (2008): 165-202.
- Gironella i Delgà, Anna ed. *Llibre groc de la ciutat de Girona (1386 1596-1702)*. Barcelona: Fundació Noguera, 2007.
- Gonzalvo, Gener, Hernando i Delgado, Josep, Sabaté, Flocel, Verdés, Pere eds. *Els llibres de privilegis de Tàrraga (1058-1473)*. Barcelona: Fundació Noguera, 1997.
- Hupfel, Simon. *L'Économie politique des soieries. Les manufactures de Lyon et de Londres, de leur origine a 1848*. París: Classiques Garnier, 2019.
- Juliol i Albertí, Griselda ed. *Llibre vermell de la ciutat de Girona (1188-1624)*. Barcelona: Fundació Noguera, 2001.
- Lalinde Abadía, Jesús. *La institucions virreinal en Catalunya (1476-1716)*. Barcelona: Instituto Español de Estudios Mediterráneos, 1964.
- . “La ‘purga de taula’.” En *Homenaje a Jaime Vicens Vives*. Barcelona: Universitat de Barcelona, 1965. 499-523. Vol. 1.
- Letwin, William. “The English Common Law Concerning Monopolies.” A Richard Allen Epstein, ed. *Contract-Freedom and Restraint. Liberty, Property and the Law*. Londres i Nova York: Routledge, 2011. 93-123.
- Martínez Rodríguez, Miquel Àngel. *Els magistrats de la Reial Audiència de Catalunya a la segona meitat del segle XVII*. Barcelona: Fundació Noguera, 2006.
- Mayans i Plujà, Antoni & Puigverd i Gurt, Xavier eds. *Llibre de Privilegis d'Olot (1315-1702)*. Barcelona: Fundació Noguera, 1995.
- Mercader i Riba, Joan. “El fin de la insaculación fernandina en los municipios y gremios catalanes.” En *Vida y obra de Fernando el Católico (V Congreso de Historia de la Corona de Aragón)*. Saragossa: Institución Fernando el Católico, 1955. 25-47. Vol. 1.
- . *Felip V i Catalunya*. Barcelona: Edicions 62, 1968.
- Mikuła, Maciej. *Municipal Magdeburg Law (Ius municipale Magdeburgense) in Late Medieval Poland*. Leiden i Boston: Brill, 2021.
- Molas i Ribalta, Pere. *Los gremios barceloneses del siglo XVIII: la estructura corporativa ante el comienzo de la revolución industrial*. Madrid: Confederación Española de Cajas de Ahorros, 1970.
- . *Societat i poder polític a Mataró, 1718-1808*. Barcelona: Rafael Dalmau, 1973.
- . “La projecció social dels gremis.” *Barcelona Quaderns d'Història* 24 (2017): 127-140.
- Moragues Coscolla, Montserrat. “Joan Pau Xammar i Sala (c. 1593-1666) i el seu entorn: Una aproximació cultural i professional.” *Pedralbes* 26 (2006): 419-427.
- Ogilvie, Sheilagh. *The European Guilds: An Economic Analysis*. Princeton: Princeton University Press, 2019.
- Pérez Latre, Miquel (2005). “Les Corts i les veus de la terra. La participació política dels no convocats (1552-1599).” En Jaume Sobrequés i Callicó, Joseba Agirreazkuenaga Zigorraga, Mercè Morales Montoya i Mikel Urquijo Goitia, eds. *Actes del 53è Congrés de la Comissió Internacional per a l'Estudi de la Història de les Institucions*

- Representatives i Parlamentàries*. Barcelona: Parlament de Catalunya i Museu d'Història de Catalunya, 2005.
- Poni, Carlo. "Fashion as flexible production: the strategies of the Lyon silk merchants in the eighteenth century." En Charles F. Sabel i Jonathan Zeitlin eds. *World of Possibilities: Flexibility and Mass Production in Western Industrialization*. Cambridge: Cambridge University Press, 1997. 37-74.
- Prak, Marteen. "Corporate politics in the Low Countries: guilds as institutions, 14th to 18th centuries." A Marteen Prak, Catherine Lis, Jan Lucassen, Hugo Soly eds. *Craft guilds in the early modern Low Countries: work, power and representation*. Farnham: Ashgate, 2006.
- Real cedula instructoria en la qual su magestad establece y declara diferentes puntos al gobierno político y económico de los regimientos de la ciudad de Barcelona y demás ciudades y villas cabezas de corregimientos del Principado de Cataluña, dada en Balsain a trece de octubre de mil setecientos diez y ocho*. Barcelona: Eulàlia Piferrer, vídua, 1718.
- Reixach Sala, Albert. *Institucions locals i elits a la Catalunya baixmedieval (Girona, 1345-1445)*. Barcelona: Fundació Noguera, 2019. Vol. 1.
- Renom i Pulit, Mercè. *Conflictos sociales i revolució: Sabadell, 1718-1823*. Vic: Eumo, 2009.
- Riera Melis, Antoni. "La aparición de las corporaciones de oficio en Cataluña (1200-1350)." En José Ángel Sesma Muñoz ed. *Cofradías, gremios y solidaridades en la Europa medieval (Actas de la XIX Semana de Estudios Medievales de Estella, 20-24 de junio de 1992)*. Pamplona: Gobierno de Navarra, 1993. 285-318.
- Riera i Sans, Jaume. "L'evolució de les confraries medievals." *Barcelona Quaderns d'Història* 24 (2017): 49-66.
- Rodríguez Blanco, Jesús & Serrano Méndez, Alexis eds. *Llibre de privilegis*. Barcelona: Fundació Noguera, 2020.
- Sabaté, Flocel, ed. *Pergamins de Privilegis de la ciutat de Balaguer*. Lleida: Edicions de la Universitat de Lleida, 1997.
- . "Igualada, carrer de Barcelona." *Revista d'Igualada* 4 (2000): 7-30.
- Salicrú i Lluch, Roser. *Mataró, carrer de Barcelona. Els privilegis reials de 1419, 1424 i 1480 i la concòrdia amb Barcelona de 1481*. Mataró: Ajuntament de Mataró, 1999.
- Sanpere i Miquel, Salvador. *Fin de la nación catalana*. Barcelona: L'Avenç, 1905.
- Serra i Puig, Eva ed. *Cort General de Montsó (1585). Annexos i index: esborrany del procés familiar del braç reial, documentació complementària i index*. Barcelona: Parlament de Catalunya i Departament de Justícia, Generalitat de Catalunya, 2010.
- . "És possible separar dret públic de dret civil? Una reflexió." *Revista de Dret Històric Català* 15 (2016): 11-27.
- . ed. *Cort General de Barcelona (1705-1706). Procés familiar del braç reial*. Barcelona: Parlament de Catalunya i Departament de Justícia, Generalitat de Catalunya, 2022.
- Smedley-Weill, Annette. "La gestion du commerce français au XVIIIe siècle: impulsions gouvernementales et besoins d'échanges." *Histoire, Économie et Société* 12.4 (1993): 473-486.
- Soly, Hugo. "The Political Economy of European Craft Guilds: Power Relations and Economic Strategies of Merchants and Master Artisans in the Medieval and Early Modern Textile Industries." *International Review of Social History* 53 (2008): 45-71
- Tello, Enric. *Visca el rei i les calces d'estopa!*. Barcelona: Crítica, 1990.
- Torras Elias, Jaume. "Fabricants sense fàbrica. Estudi d'una empresa llanera d'Igualada (1726-1765)." *Recerques: història, economia, cultura* 19 (1987): 145-160.
- . *Fabricants sense fàbrica. Els Torelló, d'Igualada (1691-1794)*. Vic: Eumo, 2006.

- Torra-Prat, Ricard. “De la teoria a la pràctica: la Visita de los oficiales reales en Cataluña, 1635-1711.” *Memoria y Civilización* 22 (2019): 263-287.
- . ed. *Cort General de Barcelona (1599). Procés familiar del braç eclesiàstic*. Barcelona: Parlament de Catalunya i Departament de Justícia, Generalitat de Catalunya, 2025.
- Torras i Ribé, Josep Maria. “Protesta popular i associacionisme gremial com a precedents de la reforma municipal de Carles III a Catalunya (1728-1771).” *Pedralbes* 8 (1988): 13-25.
- . *Misèria, poder i corrupció a la Catalunya borbònica (1714-1808)*. Barcelona: Rafael Dalmau, 2020.
- Torras i Serra, Marc ed. *Llibre Verd de Manresa (1218-1902)*. Barcelona: Fundació Noguera, 1996.
- Vallès i Cuevas, Jordi, Vidal i Pla, Jordi, Coll i Font, Maria Carme & Bosch i Casadevall, Josep Maria. *El Llibre Verd de Vilafranca*. Barcelona: Fundació Noguera, 1992.
- Vicens Vives, Jaume. *Els Trastàmars (segle XV)*. Barcelona: Teide, 1957.
- Wallis, Patrick. “Apprenticeship in England”. A Marteen Prak i Patrick Wallis, eds. *Apprenticeship in Early Modern Europe*. Cambridge: Cambridge University Press, 2020. 247-281.